

על צורה ותוכן, הווה ועבר בבלשנות בלא גבולות

אריאל ששה-הלוי

בהשוות את האמהארית לטורקית. שכן פיזיונומיה זו איננה כבולה כלל על ידי מהות צורנית או חומרית שבעבר; הנושא הכינוי בגופי הנסתר בקופטית הוא כינוי רומז שיוחד למסמן הנושא הכינוי בסוג משפט זה מאז המצרית הקדומה ביותר של האלף הרביעי לפני הספירה. בוולשית בינונית *yw* - הוא, היא, הם - או זה, זאת בעברית ישראלית עכשווית - בפרהיסטוריה של משפט שמני וולשי היה כנראה צורת הווה של הפועל 'היות', אוגד פועלי במסגרת משפט פועלי. זו הגמישות הנפלאה בהתפתחות הלשון המאפשרת תסריטים רבים כל כך של השפעות בין-לשוניות והשתנות מתוך פעולת גורמים פנימיים - גמישות הנובעת בבסיסה מן השרירותיות המפורסמת שבזיקה בין מסמנים למסומנים שבתודעה ולתופעות העולם באותה רשת דיסטינקטיבית שמטילה לשון נתונה על המכלול האונטולוגי - אך גם מן הכאוטיות המובנית שהיא אולי סימן ההיכר האמתי ללשון הטבעית. ואולם, הצורה המרכיבה עצמה - היחידה שהיא חלק מן הדגם הכולל שהוא המרכיב האמתי של המערכת הלשונית - אינה אלא אשליה מטעה, דג-מלוח-אדום ("*superstition de la forme*") קרא לאשליה זו (Charles De Boer): הצורה מקבלת את משמעותה, את ערכה (סוסיר) מהקשריה הסינטגמטיים והפרדיגמטיים: אם להתייחס לדוגמה הוולשית, הרי ניוודו הנקי והיפה בוולשית בינונית של המשפט השמני המשמש לפרדיקציה של תכונה אינהרנטית, מהותית ומוחלטת לדגם אחר, שבו משמש שם עצם או תואר נשוא אדורביאלי (בצרוף מילת היחס ב') של פועל ישות דווקא, והפרדיקציה - של סטטוס ותפקיד או של תכונה נרכשת ובת חלוף.

להלן אתמצת כמה עקרונות בסיסיים - פרספקטיבות התבוננות - במתודולוגיה של החקר המדעי של הלשון. עקרונות אלו אינם חדשים כלל, וניסחו אותם כבר למשל De Saussure בתחילת המאה שעברה והומבולדט במאה ה-18, אלא שיישומם נתקל שוב ושוב במחסומים ובאבני נגף של דעה קדומה והרגלים שגויים המשבשים את הראייה המדעית המדויקת. צר לי לומר שהבלשנות הסטרוקטורלית התיאורית האמפירית - השמה לה למטרה מיפוי מלא, מדוקדק ומדויק ולא-רדוקטיבי של הקוד הלשוני של לשון זו או אחרת; הבלשנות שעל אף השתייכותה המסורתית למדעי הרוח קרובה בשיטותיה ההוריסטיות למדעים המדויקים - עדיין חייבת לכלות את כוחותיה במאבקים אידאולוגיים על שיטות מחקר בסיסיות.

אדגים תופעה לשונית מעניינת במשפט השמני והבעת הנושא הכינוי בו. בוולשית בינונית: *negesswl yw, yw-gwreic yw-hi*, אשתי היא (בעברית מקראית - אחותי היא - של אברהם בספר בראשית), זאת אשתי (בעברית עכשווית); שליח הוא. בקופטית: *ourrô te, psah pe* המורה הוא (כלומר, זה המורה), המלכה היא (היא מלכה): אדון במקצת השלכותיו התאורטיות של האלמנט המתורגם כאן 'הוא', 'היא' ו'הוא' - כינוי הנושא במשפטים האלה.

מחד גיסא, הצורה - בשונה מן המהות החומרית, דהיינו ההתארגנות הצורנית בהווה כלשהו של יסודות בלשון - היא ארשת פניה המיוחדת לה והמייחדת אותה. על פיקנטיות המתח בין ארשת פנים זו ובין 'מטענה הגנטי' של לשון עמד לפני כארבעים שנה ח"י פולוצקי

